

## »DALMATINSKA DINASTIJA« I PROPAST ZAPADNOG RIMSKOG CARSTVA\*

Mladen Nikolanci

Prilikom carske svadbe mladog Valentinijana (III) i Eudoksije, u Konstantinopolu 29. X 437, darovala je carica Gala Placidija izuzetan svadbeni dar, Provinciju Dalmaciju, koja je tako ušla u okvir istočnog rimskog carstva.

Četrnaest godina kasnije, 451, na Katalunskim poljima uništena je magija Atilina imena i skršena moć Huna, iako ne sasvim, jer je slijedeće godine Atila još mogao ugroziti Rim. Ali kraj je bio već blizu. Atilin pobjednik Aecije, njegov nekadašnji prijatelj, postao je najugledniji i najmoćniji čovjek carstva, tako da je mladi Valentinijan teško osjećao njegovu blizinu. Smatrao je da ga valja ukloniti, što je 454. god. na veoma nedelikatatan način i učinio. Ovakav nasilni čin, prema najzaslužnijem čovjeku carstva, izazvao je razumljivo ogorčenje, a kod jednog drugog uglednog čovjeka i otvorenu pobunu protiv cara. To je bio namjesnik Dalmacije Marcelin (PWRE XIV, 1446, 49), veliki prijatelj Aecija. Dalmacija je već bila darovana Istočnom carstvu,<sup>1</sup> a to je bilo samo naizgled, da bi se uz carsku svadbu upriličio spektakl, jer se zapravo ni Istočno ni Zapadno carstvo nije mnogo brinulo za Dalmaciju.<sup>2</sup> Marcelina je upraviteljem Dalmacije vjerojatno imenovao njegov prijatelj Aecije.<sup>3</sup> Aecije, kojem je bilo moguće da 430. godine čitavu jednu provinciju kakva je bila Panonija, naprosto prepusti Hunima (a bila je jedva četiri godine prije toga s teškom mukom oslobođena od Huna),<sup>4</sup> mogao je bez sumnje sebi dozvoliti i ovo imenovanje. Poznato je da je Marcelin potjecao iz jedne stare i ugledne porodice, da je bio veoma obrazovan i u isto vrijeme izvanredan čovjek (PWRE XIV, 1446). Tako je 454. god. Dalmacija po

---

\* Ovdje se objavljuje hrvatski tekst predavanja što ga je autor održao na znanstvenom skupu Arheološkog muzeja u Splitu »Disputationes Salonitanae II«, Split 1979. U materijalu tog simpozija koji će biti objavljen u »Vjesniku za arheologiju i historiju dalmatinsku« ovaj će se rad pojaviti u njemačkom prijevodu. Kratica PWRE: Pauly Wissowa, Real Enzyklopädie der klassischen Altertumswissenschaft.

Latinski i grčki citati doneseni su ovdje u prijevodu. Za grčke je naznačeno da su grčki, za latinske nije.

<sup>1</sup> Dalmacija je nakon Dioklecijana uvijek bila granično područje između dva dijela carstva, nakon Teodozija uvijek sporno, pa se Dioklecijanova vertikalna podjela carstva često pomicala (PWRE suppl. VIII, 27, 8).

<sup>2</sup> F. ŠIŠIĆ, Povijest Hrvata, Zagreb 1925, 161—162.

<sup>3</sup> O. SEECK, Geschichte des Untergangs der antiken Welt VI, 346.

<sup>4</sup> SEECK, o. c. 115.

Marcelinovoj volji postala samostalna, a da nitko sa Zapada nije pokušao intervenirati.<sup>5</sup> Istočnorimski car, koji je u Marcelinu vidio odvažnog čovjeka i eventualnog saveznika, prihvatio je dobrohotno stvar. Kod njegova odlučnog istupa bilo je Marcelinu u prilog to što je Dalmacija u to vrijeme bila uglavnom pošteđena od barbarskih provala, uz izuzetak područja na njenoj sjevernoj granici, prema rijeci Savi (PWRE, supl. VIII, 29, 45).

Marcelin je bio srčan ratnik, a raspolagao je uz to i jakom flotom (PWRE, supl. VIII, 29). Vjerojatno je to potaknulo zapadnorimskog cara Majorijana, kad je 461. god. odlučio konačno obračunati s Vandalima u Africi, da se obrati Marcelinu,<sup>6</sup> da ovaj preuzme obranu Sicilije koju su Vandali nemilo pustošili. Marcelin se dade nagovoriti i pođe 461. god. sa flotom i s vojskom, koja se sastojala većim dijelom od Huna (PWRE XIV, 1446, 9. i d.)<sup>7</sup> na Siciliju. Imao je tamo ratnih uspjeha, ali u kolovozu je car Majorijan bio ubijen od svemoćnog Gota Ricimera. Marcelin je u tom trenutku bio najopasniji rival Ricimeru, pa je ovaj odmah nakon careva umorstva onemogućio Marcelina tako što mu je novcem potkupio Hune (PWRE IA, 798, 32). Marcelin nije imao toliko novaca da se mogao mjeriti s Ricimerom i zato se morao vratiti u Dalmaciju.<sup>8</sup> U isto vrijeme vandalski kralj Gajzerih nije htio više priznavati mirovni ugovor što ga je bio sklopio s Majorijanom i tako Vandali opet započeh pustošiti južnu Italiju i Siciliju. Stoga je 454. god. Marcelin ponovno na Siciliji.<sup>9</sup> On je iskoristio Ricimerovu odsutnost — bio je zauzet na sjeveru Italije — i porazi Vandale, ali se Ricimer, koji se i s jedne druge strane našao ugrožen (Egidije u Galiji), obrati caru Leonu s molbom da ga zaštiti od Marcelina (v. bilj. 9). Car se dao nagovoriti i navede Marcelina da napusti daljnje operacije u Italiji. Tako se Marcelin opet vratio u Dalmaciju.

Kad je 465. god. umro car Zapadnog carstva Libije (Livije) Sever, uslijedi na Zapadu po Ricimerovoj samovolji dvogodišnje bezvlađe, a da ni car Leon nije mogao to spriječiti. Nakon dugih pregovora između Leona i Ricimera konačno je u travnju 467. Antemije, Leonov čovjek, postavljen za cara Zapada. Leon zaduži Marcelina da novog cara odvede u Italiju i da ga čuva od Ricimerova upliva.<sup>10</sup> U isto vrijeme počne Bizant uvidati da vandalska opasnost u Africi nije samo nutarnja stvar Zapada nego da je i Istočno carstvo time ugroženo. Kad su 467. Vandali išli tako daleko da su osim Dalmacije napali i Peloponez i susjedne otoke,<sup>11</sup> Leon odluči povesti protiv njih totalni rat. S velikim novčanim sredstvima opremi vojsku, a zapovjedništvo bude

---

<sup>5</sup> Prokopije, Vandalski rat I, 6, (grčki) »...on (tj. Marcelin) je imao vlast u Dalmaciji, a da mu se nitko nije usudio usprotiviti.«

<sup>6</sup> Tu je možda posredovao Nepocijan (v. niže), magister militum cara Majorijana i Marcelinov šurjak.

<sup>7</sup> Priscus, De leg. Rom. ad gentes, c. 10.

<sup>8</sup> Priscus 1.c.

<sup>9</sup> Priscus, De leg. gentium ad Rom. c. 14; Consularia Constantinopolitana (Chron. minora I 247): »464. poslana protiv Vandala silna vojska na čelu s Marcelinom.« Hydatius (Chron. min. II 33—227): »464. Vandali potučeni od Marcelina pobjegoše sa Sicilije.« Vidi kod Priska de leg. gen. ad Rom. 14. O posredovanju Filarhovu kod Marcelina na Siciliji god. 464. Istina je da ne postoje paralelne vijesti, ali upravo citirano mjesto kod Hidatija i u Consularia Constantinopolitana, a uz to i vijest kod Priska, ipak dostaju. O toj stvari Prisko iscrpno priča, a Filarhovu misiju ne može se smjestiti ni u 461. ni u 468.

<sup>10</sup> Seeck o. c. VI 360.

<sup>11</sup> Procop. bell. Vand. I 5, 2.

povjerenom Marcelinu (PWRE VIII A1, 327, 62 i 328, 50) to je prvi ali i zadnji put — nakon Teodorihove podjele carstva 395. — da su se oba dijela neka- dašnjeg velikog carstva našla u zajedničkom pothvatu. Marcelin je uspio zauzeti Sardiniju (PWRE VIII A1, 329) i očistiti je od Vandala. Tada je pošao na Siciliju. Stvar je za Vandale bila već gotovo izgubljena i bilo je samo pita- nje dana, ili čak i sati, da padne njihovo glavno uporište Kartaga. Ali nespo- sobnost i neodgovornost glavnog zapovjednika bizantske vojske Basiliskosa, careva šurjaka, upropasti čitav pothvat.<sup>11a</sup> Ostaci bizantske vojske i mornarice mogli su tek s teškom mukom biti prebačeni na Siciliju. Ipak, na Siciliji je još uvijek bio prisutan Marcelin sa svojom vojskom i bilo je još uvijek mo- guće ujedinjenim silama nastaviti rat. Marcelin je u tom času bio i jedini čovjek koji je bio sposoban preuzeti glavno zapovjedništvo (PWRE VIII A/1, 330, 46). Po jednoj vijesti on je to čak bio i preuzeo (ib. 330, 52), ali tada se izdigla Ricimerova sjena. Naime, Gotu bi takva situacija bila postala odviše opasna, on ne bi bio dorastao takvom rivalu koji bi u tako jednom velikom ratu ostao pobjednikom. Za Marcelinovo umorstvo na Siciliji u kolovozu 468. (PWRE VIII A/1, 330, 56) izvori izričito tvrde da se to dogodilo po izdaji onih s kojima se zajedno on borio. Općenito je rašireno mišljenje da je to bilo Ricimerovo djelo, jer je to njemu jedinome bilo u prilog.<sup>12</sup>

<sup>11a</sup> Vandalski kralj Gajzerih proveo je jedan od najgenijalnijih poteza u povi- jesti pomorskih ratova. Zatražio je od Basiliskosa petodnevno primirje i ovaj mu je to dao, iako je Kartaga svakog trena morala pasti. Kartaška je mornarica bila blokirana od silne bizantske flote, ali Gajzerih je znao zašto traži primirje: do nekoliko dana očekivao je jak periodični vjetar u smjeru prema bizantskoj floti. Gajzerih je tog dana pustio, s punim jedrima, velik broj zapaljenih lađa na bizant- sku flotu. Nastao je opći metež, velik je dio bizantske flote izgorio i sigurna pobjeda se u čas pretvorila u poraz.

<sup>12</sup> Marcelinus Comes (Chron. min. II 90), uz godinu 480.: Marcelin, patricij Zapada i isto tako poganin, dok je Rimljanima koji su se kod Kartage borili s Vandalima donosio pomoć, bi izdajom proboden od onih istih za koje je javno došao da se bori.« Prokopije, bell. Vand. I 6, 25: »Marcelin je naime poginuo izda- jom saveznika.« Treba odbiti mišljenje A. Demandta (PWRE suppl. XII, 685, 15) po kojemu su Marcelina ubili vlastiti oficiri. Oba ova izvora to ne tvrde, oni go- vore o *dolum* (prevara, izdaja), čemu je kod Marcelina Komesa, sigurno namjerno (može se između redaka pročitati čak i ogorčenje), suprotstavljena riječ »javno«. Što je pisanje Marcelina Komesa jako probizantski obojeno, kako Demandt (o. c. 686, 60) obrazlaže i s upravo navedenim mjestom još jednom dokazuje, a to još nije razlog — izuzimajući pitanje patricijata — da se odbace njegovi podaci. Riječ *symmachontes* (saveznici) kod Prokopija ne može značiti vlastite ljude. Još je jasnije Marcelin Komes za »oni za koje je javno došao da se bori.« Ako riječ *symmachontes* kod Prokopija zamijenimo riječju »Zapadni Rimljani« kod Priska (de leg. gent. ad Rom. 14), smijemo čak izravno pomišljati na Ricimera. Naime, u navedenom poglavlju kod Priska valja u riječi »Zapadni Rimljani« zapravo pre- poznati Ricimera: rast Marcelinove moći mogao je biti opasan samo za Ricimera, ne za Zapadne Rimljane. To će biti još jasnije u odnosu na Egidija: njegova mržnja (razlog je naveden — umorstvo Majorijana) bila je uperena protiv Rici- mera, ne protiv Zapadnih Rimljana. K tome je ovo kod Priska podcrtano izra- zom »neki, jedan određeni«, »po jednom od saveznika«, pod čime se sigurno ne misli na bilo koga. Nasuprot takvim podacima iz izvora ne može vrijediti neki argumentum ex silentio, da možda sumnja na Ricimera zbog umorstva, kod stalnih suparništava na dvoru, ne bi bila ostala bez neke vijesti. Ako tome pridodamo i godinu 461. na Siciliji, kad je Marcelin bio primoran da se povuče, (grčki) »pobo- javši se zasjede« (Prisko, de leg. Rom. ad gentes, 10), a ta je sumnja mogla ići samo na Ricimera, s obzirom na njegove »niske udarce« s Hunima — onda sumnja na Ricimera mora i nadalje ostati.

Marcelinovom smrću nije samo Dalmacija bila lišena jednog odvažnog čovjeka nego i čitav rimski svijet, na zapadu i na istoku. Da se to nije bilo dogodilo, Leon ne bi bio napustio bojno polje i sklopio separatan mir. Niz izvora, rimskih i bizantskih, koji spominju Marcelinovu smrt, pokazuju koliko je taj gubitak teško pao tadašnjem svijetu. U izvorima se Marcelin javlja kao izuzetna ličnost, ističu se njegova hrabrost, obrazovanost, pravičnost prema podanicima i njegov politički razbor (PWRE XVI, 1446, 62). Za dokaz može se navesti jedna neobična činjenica. Naime, u Galiji se, nakon smrti cara Avita 456., obrazovala stranka među mladim pripadnicima galskog plemstva, koja je htjela Marcelina uzdignuti na prijestolje.<sup>13</sup> Međutim, Marcelin

Ništa nije poznato o Marcelinovu ranijem životu. Ipak, iz ovoga što je izloženo naslućujemo neke podatke. Bio je velik prijatelj Aecija. Odakle to njihovo poznanstvo? Aecije je 432. godine došao u Dalmaciju, ili bolje kazano proputovao kroz nju, na svom bijegu Hunima u Panoniju. Valja pretpostaviti da je tada, kad je spašavao život nakon sukoba sa Sebastijanom,<sup>14</sup> upravo zato bježao kroz Dalmaciju, jer je tu imao pouzdana prijatelja. Na takav zaključak navodi i podatak o mladom galskom plemstvu. Ovaj događaj ne bi uopće bio shvatljiv da Marcelin nije nikad bio u Galiji. Podatak o mladim Galima izaziva pretpostavku da su Gali Marcelina i njegove ljudske osobine morali dobro, dakle osobno, poznavati. Dovedemo li u vezu dva podatka, prijateljstvo s Aecijem i zgotu u Galiji, nameće se zaključak da je Marcelin morao poduže vrijeme boraviti u Galiji, i to skupa s Aecijem. Aecije je zaista mnogo ratovao u Galiji, protiv Zapadnih Gota, Franaka, Burgunda i drugih. S druge strane, Marcelin je bio po zvanju vojnik, vojskovođa velikih sposobnosti kad je u ratu protiv Vandala 468. mogao preuzeti glavno zapovjedništvo zapadne vojske. Sve to ukazuje na to da je Marcelin u Galiji, po svoj prilici pod Aecijem, prošao potrebno vojničko školovanje i dobio niže vojničke časti.<sup>15</sup> Prijateljstvo s Aecijem moralo je zaista biti veliko, budući da je to i na Istoku, Prokopiju, bilo poznato, inače ne bi s Marcelinove strane bilo došlo do otvorenog očitovanja ograđenosti prilikom Aecijeva umorstva 454. godine. Osim toga, vjerojatno ne bi u onom času bio na položaju upravitelja Dalmacije, a tu je čast, kako je kazano, po svoj prilici dobio od Aecija.

Ovom spoju činjenica može se dodati još jedna pojava. Kod Priska je navedeno da je u vojsci s kojom je 461. pošao na Siciliju bio velik dio Huna (PWRE XIV, 1446, 9). Ovakav neočekivan podatak može se objasniti upravo odnosom prema Aeciju. Poznato je koliko je ovaj pobjednik Huna ranije, kroz čitav život, bio s njima u prijateljstvu. Valja imati u vidu da Aecije, nakon svoje pobjede na Katalunskim poljima, nije uništio nego poštedio Hune, da bi mogao održati ravnotežu prema Zapadnim Gotima (PWRE I, 702, 50). Ranije, u Atilino vrijeme, nisu smjeli Huni (a tako i drugi barbari koji su se nalazili u njegovom golemom carstvu) služiti kao plaćenici —

---

<sup>13</sup> *Coniuratio Marcelina* (»marcelinska zavjera«) — naziva je Apolinaris Sidonije, Ep. I, 11, 6, koji spominje i vođu ovog pokreta, nekog Peonija, kojemu se Apolinaris ruga jer se ne samo neovlašteno imenovao prefektom pretorija nego je, iako već u odmaklim godinama, stao na čelo spomenutog pokreta mladih ljudi. to odbije i prikloni se caru Majorijanu (PWRE I A, 798, 32).

<sup>14</sup> SEECK o. c. VI 115.

<sup>15</sup> Pod Aecijem su prošli vojničku disciplinu i kasniji carevi Avit i Majorijan (PWRE supl. XII, 681, 45; 683, 31).

Atila je to veoma strogo kažnjavao — ali nakon njegove smrti i nakon raspada njegove države bili su Huni veoma traženi plaćenici.<sup>15a</sup>

Uobičajeno je da se i Marcelina i njegova nećaka Julija Nepota smatra rođenim Dalmatincima, ali to nije sasvim sigurno. U izvorima (naročito Prokopije bell. Vand. I 6) Marcelin se spominje samo u odnosu na njegovu namjesničku čast u Dalmaciji, ali ne postoji izričiti podatak da je njegova obitelj bila dalmatinskog porijekla. Otac njegova nećaka Julija Nepota, Nepocijan, nije bio Dalmatinac i vjerojatno nije nikad bio u Dalmaciji. Kao pristalica cara Majorijana dobio je čast magistra militum (i to upravo kao nasljednik Majorijana na toj časti), djelovao je u Hispaniji i bio tamo po Teodorihu II lišen te časti, vjerojatno zato što se nakon Majorijanova umorstva odupro novom caru Libiju Severu (PWRE XVI, 2513, 6; supl. XII, 683, 47 i d.). Nepocijan je bio oženio jednu po imenu nepoznatu Marcelinovu sestru i to je vjerojatno još jedan indicij za Marcelinov boravak u Galiji. Poznanstvo te dvojice moglo je nastati po Majorijanu, jer je ovaj s obojicom bio prijatelj. Ako se svemu ovome doda i »marcelinska zavjera« u Galiji,<sup>16</sup> moglo bi se čak pomišljati na galsko porijeklo obitelji.

Ipak, to nije mnogo vjerojatno. Njihova vlast u Dalmaciji ukazuje na to da im je tu bilo i porijeklo. Naime, teško bi bilo objasniti kako je jedan Gal mogao doći do vlasti u Dalmaciji, pa bio ne znam koliko prijatelj s tako moćnim čovjekom kakav je bio Aecije. Istaknuti vojskovođa, Marcelin je u svim ratnim pothvatima operirao ratnom flotom, jer je raspolagao najjačom pomorskom silom u zapadnom dijelu carstva. Zapovjednik ratne flote morao je i sam biti izuzetno iskusan pomorac — to je bilo u samoj prirodi stvari (v. niže o debaklu silne bizantske flote kod Kartage 468. uslijed Basiliskosova neiskustva). Marcelin je 468. g. poduzeo s flotom veoma riskantnu plovidbu na Sardiniju, da bi tamo izvršio svoj desant (v. niže tekst uz bilj. 24). To sve govori da je Dalmacija, a ne Galija zemlja njegova odgoja. Bez obzira na to što je Galija imala mnogo dužu obalu, Dalmacija je kroz čitav stari vijek bila na glasu, nasuprot Galiji, kao kolijevka sposobnih mornara.

Ovome se mora dodati još nešto: moguće je da je i Marcelin govorio grčki, iako je to teško dokazati. Njegovi stalni dodiri s istočnim carstvom i njegov boravak u Konstantinopolu 467. g. — barem taj jedan — (v. dolje bilj. 21) dopuštaju takvu pretpostavku. Vojskovođa jedne velike grčke vojske morao je poznavati jezik svojih vojnika. Grčki elemenat i grčki jezik bili su u Saloni u 5. stolj. još uvijek prilično jaki, kako se to vidi po nadgrobnim natpisima.<sup>17</sup>

<sup>15a</sup> SEECK o. c. VI 101, 105, 342, 344.

<sup>16</sup> I otpor Orestu u korist Julija Nepota u sjevernoj Galiji, pod Sijagrijem (kad je Nepot bio svrgnut), sasvim bi pristajao u ovaj okvir kad bi se to moglo sigurno dokazati (PWRE XVI, 2509).

<sup>17</sup> Odnos grčkih natpisa u Saloni je nasuprot onim latinskim malen (po prilici 1 : 14), ali to je samo na površini stvari. Treba uzeti u obzir da je broj grčkih imena na nadgrobnim natpisima mnogo veći — u ovaj čas nemam brojčanih podataka pri ruci. Za tim, fonetske pojave u salonitanskoj latinštini su u priličnoj mjeri grčkog porijekla (npr. e-i, b-v). I rano kršćanstvo u Saloni pogodovalo je takvom stanju stvari — prvi misionari došli su s Istoka. Mora biti na je to trajalo sve do propasti grada. Očajnički grčki natpis na božju providnost, urezan u dovratak malih gradskih vrata (u okomitom traktu po sredini sjeverne dužine gradskih zidina), potječe vjerojatno iz posljednje muke grada, avarske opsade.

S druge strane, značajan je u ovom pogledu stav careva Istoka, Leona i Zenona, prema Marcelinu i Juliju Nepotu. Oni sigurno ne bi bili iskazali svoju naklonost i pružili zaštitu nekom »strancu«, osobito ne Juliju Nepotu. Leon ide doduše i Ricimeru ususret time što mu dodjeljuje patricijsku čast i tako mu pruža zaštitu od Marcelina 464. g., ali bili su taktički razlozi koji su ga na to potakli. Leon je trebao Ricimera jednako kao i Marcelina za svoje potrebe i ciljeve (kao protutežu svemoćnom Asparu, gotskom vojskovođi na Istoku, kome je Leon dugovao svoj izbor za cara), a tome je odgo-varao i sistem koji se već uvriježio na dvoru u Konstantinopolu, da se umje-sto jednog jedinog moćnika na dvoru uzdignu dva ili čak tri, da bi bili jedan protiv drugog.

To što Leon priznaje Majorijana — u stvari samo njegovu cezarsku a ne augustovsku čast — bilo je zbog političkih razloga, ali za Libija Severa i Glicerija nije htio ni da čuje. Nasuprot tome, Leon ukazuje Marcelinu oso-bitu pažnju kad ga zadužuje da novog cara Antemija odvede 467. u Italiju i da tamo osigura vlast nasuprot Ricimeru, u veoma osjetljivoj političkoj situaciji nakon dvogodišnjeg bezvlađa. Sedam godina kasnije dobio je Julije Nepot sličan nalog od Zenona, i to ne samo da riješi pitanje vlasti u Italiji nego, kako se čini, da sam tamo preuzme carsku čast. Ženidba u carskoj obi-telji — što je bio preduvjet za to — uslijedila je već ranije. Ovo carevo povje-renje ukazuje na to da su dva čovjeka, Marcelin i Julije Nepot, bili po rodu Dalmatinci. »Marcelinsku zavjeru« i oduševljenje mladih Gala za Marcelina treba radije pripisati njegovim ljudskim osobinama što ih ističu izvori.<sup>17a</sup>

U vijesti kod Marcelina Komesa (v. bilj. 12) ima Marcelin titulu *patricija* i to *patricija Zapada* (*Occidentis patritius*). A. Demandt upozorava (PWRE suppl. XII, 585—586) da takva atribucija ne može odgovarati stvarnim povje-snim okolnostima. Patricij u carstvu (u ovom slučaju zapadnom) mogao je biti samo jedan,<sup>18</sup> a u to vrijeme je na Zapadu, prema izvorima, samo Rici-mer zasvjedočen kao patricij. To je točno. Zato su neki historičari rješavali stvar pretpostavkom da je Marcelin već s Istoka donio svoj patricijat pa bi prema tome u vijesti Marcelina Komesa trebalo brisati oznaku Zapad (*Occi-dentis*). Drugi su (Picotti, vidi: Demandt, PWRE suppl. XII, 685, 57) prepo-stavili jednu prethodnu degradaciju Ricimera (on je titulu patricija bio do-bio 457. godine od cara Leona) po novom caru Antemiju i smjenu u patri-cijatu Ricimer-Marcelin. Ali odnosi snaga u zapadnom carstvu (Ricimer-Antemije) ne idu mnogo u prilog takvoj pretpostavci. Antemijev ulazak u Rim i njegov nastup vlasti u Italiji odigrali su se pod nesretnom zvijezdom, iako se on u prvo vrijeme nalazio pod jakom zaštitom velike vojske koja je (467. g.) krenula iz Konstantinopola i kojoj je, uz ostale zapovjednike, upravo Marcelin bio na čelu (v. bilj. 21). Hidatijev tekst<sup>19</sup> dozvoljava takvu inter-

<sup>17a</sup> Suidas-Suda, s. v. Markellinos.

<sup>18</sup> A. Demandt (PWRE suppl. XII, 685, 47) navodi Ensslinov rad u Klio 1931, ali Ensslin tu iznosi i slučaj dvostrukog patricijata za godinu 467—468. Moguće je da je nešto slično — neka nejasna situacija — bilo i 474, kad je Julije Nepot već kao patricij krenuo u Italiju, gdje je još od 472. Ricimerov nećak i nasljednik Gundobad bio patricij. Istina, to se može, upravo u to vrijeme, objasniti nenormalnim stanjem u odnosima Istok-Zapad.

<sup>19</sup> Hidatije (Chron. min. II 35) 247 (nadovezuje se na citat u bilj. 23, a ovaj opet na prethodni u bilj. 21): »Ricimer postao, za cara Antemija, patricij: Asparu oduzeta čast i postao civilna osoba, a njegov sin ubijen, jer se pokazalo da su šurovali s Vandalima protiv rimskoga carstva.«

pretaciju: opće pomirenje, Ricimer postaje Antemijev zet i ovaj ga ponovno imenuje, odnosno potvrđuje za patricija. Ali ovo imenovanje tek kao potvrda Ricimerova potricijata (Demandt) nije vjerojatno, jer Ricimeru nije bilo potrebno. Ricimerovo imenovanje za patricija je Hidatijevu tekstu uočljivo antitetički istaknuto nasuprot Asparovu padu. Ali budući da o Marcelinovu patricijatu sa strane Antemija ne znamo upravo ništa — iako i Sundwall postavlja takvu hipotezu (vidi: Demandt, PWRE suppl. XII, 685, 30) — to su pretpostavke u tom smislu samo nagađanja bez osnova. Međutim, kod Marcelina Komesa ima još jedna vijest o Marcelinu<sup>20</sup> kao patriciju, ovaj put bez oznake *Zapad*, dakle samo *patritius*. A Demandt osporava obje ove vijesti (tako i paralelnu kod Jordana koji je ovisan o Komesu), jer kolidiraju s Ricimerovim patricijatom. Stoga bi Marcelinu po izvorima (PWRE suppl. XII, 685) pripadala samo titula *comes* (Hidatije, v. bilj. 21) koju mu je, navodno, dao tek Antemije u Italiji. Ali po Hidatijevu tekstu<sup>21</sup> Marcelin već iz Konstantinopola polazi kao *comes* («s Marcelinom i drugim komitima»), što znači da mu je tu čast već ranije bio dao car Leon. Povjesničarima je nekako na nepriliku teza da vojskovođa Marcelinova ranga nije imao višu čast od komesa. Za to Ensslin čak za godinu 461. dopušta mogućnost da se Marcelin sa Sicilije vratio u Dalmaciju kao magister militum (PWRE XIV, 1447, 21). Ali i to može biti samo hipoteza. Ono što zaista znamo o Marcelinu, to je općeniti naziv *dux* (vođa)<sup>21a</sup> u ratu 464. g. protiv Vandala (v. prvu vijest u bilj. 9). Ali ni od ovog naziva nemamo mnogo koristi. Od titule »patricij Zapada« kod Marcelina Komesa valja, s obzirom na Ricimera, brisati riječ Zapad. Prema tome ostaje naziv »patricij«, ponovljen još jednom kod Komesa i uz to kod Jordana. Samo, A. Demandt odriče Marcelinu Komesu pouzdanost podataka koji se tiču Zapada. Njegovo je pisanje uočljivo nacionalno-bizantski obojeno i očito je subjektivno nastojanje da se Marcelina, Rimljanina i prijatelja Bizanta, izdigne u časti iznad Ricimera (ovaj kod Komesa nije patricij). Međutim, što nam Komesovi izvori za događaje na Zapadu nisu poznati, to još nije razlog da se Komesa odbaci kao svjedoka za Zapad (PWRE suppl. XII, 686, 60). Demandt upozorava na čestu težnju povjesničara da se

---

<sup>20</sup> Još jedno mjesto kod Marcelina Komesa god. 474: (Nepot): »...sin nekadašnjeg patricija Marcelina«, Iordanes, *Getica* 239: »Nepot, sin sestre nekadašnjeg patricija Marcelina.« U starijem izvoru, kod Marcelina Komesa, vijest je netočna jer je u njoj Nepot sin Marcelina.

<sup>21</sup> Hidatije (*Chron. min.* II 34, 234): »iz Konstantinopola je po božjoj volji August Leon poslao Antemija, brata Prokopijeva, s Marcelinom i drugim komitima, sve izabranim muževima, i sa silnim mnoštvom vojske u Italiju.«

<sup>21a</sup> Titula je tek od Dioklecijana počela označavati određeni vojni komandni položaj (zapovjednik vojske u nekoj provinciji), u pravilu odvojen od civilne uprave, osim u izuzetnim slučajevima, što se kasnije češće ponavljalo pa je Justinijan uveo to kao pravilo. Bez obzira na to što se titula *dux* često javlja zajedno s titulom komesa — a to bi značilo da je *dux* bio u rangu komesa — uporaba titule *dux* ne može se ni inače spojiti s Marcelinovom funkcijom namjesnika u provinciji Dalmaciji. Marcelin je u Dalmaciji očito vodio i civilnu upravu — kao i njegov nasljednik Julije Nepot — ali nam njegova titula u toj funkciji nije poznata. Može li se titula *hegemon* u vijesti kod Damaskinosa (v. bilj. 27) izjednačiti s titulom *praeses*, ne bih znao reći, tim više što titula *hegemon* kod Damaskinosa dolazi u osobitom sindromu *autodespotes* (v. u tekstu niže pasus između oznake brojeva za bilj. 27 i 28). U svakom slučaju *hegemon* nije isto što i *dux* — iako imaju isto značenje — jer Grci to nisu tako osjećali. Oni su riječ *dux* naprosto transkribirali s *doux*.

istaknutim vojskovođama pridaje titula patricija i onda kad je nisu imali.<sup>22</sup> Ali ako je Marcelin Komes želio titulu patricija za Marcelina — a tako sigurno i svatko drugi u istočnom carstvu, pa i car — tome je onda bilo lako pomoći: car je imao vlast i pravo da imenuje. On je čak i prema zloglasnom Ricimeru tako postupio.

Ali Marcelinov je slučaj specifičan, a to i Demandt ima u vidu kad upozorava da to pitanje treba objasniti na mnogo širem historijskom planu. U stvari, Marcelin, s obzirom na samostalan položaj, i njegov i Dalmacije, između dva carstva, ne pripada ni Zapadu ni Istoku (Istoku je pripadao tek formalno, po darovnici Gale Placidije). To je pravni aspekt pitanja. God. 461. car Zapada Majorijan šalje posebno poslanstvo Marcelinu da bi ga privolio na sudjelovanje u ratu protiv Vandala. A kasnije, 464, 467. i 468, u svim tim akcijama nastupao je kao vojskovođa Istoka i kao suparnik Ricimeru na Zapadu. Godine 464. ide s velikom vojskom na Siciliju (ovu vijest treba zadržati, v. bilj. 9). Nije kazano s čijom vojskom, ali ona je mogla biti samo bizantska. Ta »silna vojska« (grandis exercitus) morala je biti zaista velika kad se oholi Ricimer našao primoranim da moli cara Leona za zaštitu. Naime, nije pitanje samo broja vojske, još bi važnije bilo znati da li je ta vojska, osim Vandalima, još nekome prijetila. Nažalost, ne znamo ništa o ovoj ekspediciji 464. godine ni o razlozima koji su ponukali cara Leona da je opremi i pošalje, a upravo tada se događalo nešto što izmiče našim saznanjima, nešto između Marcelina i Ricimera, po svoj prilici neki otvoreni sukob. Za to Ricimer mora moliti cara za zaštitu od Marcelina, a car mu je to pružio time što šalje posebnog poslanika (Filarha) Marcelinu: treba pustiti.

Druga velika Marcelinova ekspedicija bila je vođenje novog cara Antemiju u Italiju 467. (Hidatije, v. bilj. 21). U Hidatijevu tekstu je Marcelin između ostalih vojskovođa, koji su ostali anonimni, osobito, poimence istaknut. A u ratu protiv Vandala, slijedeće, 468. godine, Marcelin vodi, doduše, zapadno krilo savezničke vojske obaju carstava, ali car je na zapadu bio Antemije pa nema u tome ničeg neobičnog.<sup>23</sup> Treba imati u vidu da Marcelin upravo tada prima naloge od istočnog cara: Leon mu naređuje da s flotom pođe na Sardiniju i da je otme od Vandala.<sup>24</sup> U tom ratu Leon nije, u pogledu vrhovnog zapovjedništva, htio mimoići svog šurjaka Basiliskosa, ali nakon debakla kod Kartage (vidi bilj. 11 i tekst uz nju) Marcelin je bio jedini čovjek na koga se moglo računati da preuzme glavno zapovjedništvo i da nastavi rat.

Ako ostavimo po strani pitanje partricijata Marcelin-Ricimer, možemo zaključiti da je Marcelinov službeni položaj u odnosu na Ricimera bio oso-

---

<sup>22</sup> A. Demandt (PWRE supl. XII, 686, 30) navodi kao primjer slučaj Aecija kojega Marcelin Komes za 432. godinu naziva patricijem, iako ovaj to još nije bio (imenovan slijedeće godine). Međutim, to je shvatljivo: Aecije je zaista bio postao patricij i to je tek projekcija (uostalom, samo za godinu dana razlike) unatrag.

<sup>23</sup> Hidatije (Chron. min. II 35 — ovdje donosim čitav tekst o ratnim pripremanjima) 245, »Poslanici koji su bili caru poslani vrata se s viješću da se pod njegovim nadzorom kreće zaista velika vojska od strane cara Leona protiv Vandala, i to pod trima izabranim zapovjednicima, a u isto vrijeme upućuje se Marcelin s velikom silom (vojskom) njoj (tj. bizantskoj vojsci) pridruženom od strane Antemija.«

<sup>24</sup> Prokopije, bellum Vandalicum, I, 6, 8: »a toga Marcelina tada car Leon, uvelike cijeneći, postavi na čelo i naloži mu da krene na otok Sardiniju.«



bite naravi. Ricimerov vojni patricijat davao mu je pravo na vrhovno zapovjedništvo na Zapadu, ali u svim trima slučajevima rata protiv Vandala Ricimer se osjećao slabiji od Marcelina. Bio je 464. godine i izravno ugrožen (zato moli cara za zaštitu). God. 461. pomogla mu je zakulisna igra s Hunima da Marcelina odstrani sa Sicilije, a 468. nije našao drugog izlaza nego da protivnika ukloni umorstvom — ovo je veoma vjerojatno (v. bilj. 12). Ovakva je situacija teško objašnjiva u okviru odnosa Ricimer patricij-Marcelin comes. Marcelinova izuzetna uloga vojskovođe Istoka, vezana tek uz čast komesa, ne objašnjava ovakav odnos. Njegov superiorni položaj ukazuje na višu vojničku čast nego što je komes. Ensslin je pomišljao na *magisterium militiae* — kod Marcelina Komesa i kod Jordana Marcelin je patricij. Sve ako Marcelin Komes i nije dovoljno informiran o događajima na Zapadu, ipak je sam Marcelin boravio i u Konstantinopolu (on je odatle 467. god. krenuo s vojskom u Italiju), a tamo su sigurno bili dobro informirani o svemu što se ticalo tako ugledna čovjeka. Istina je da se u pisanju Marcelina Komesa o Marcelinu osjeća afektivan odnos (dovoljno je pročitati vijest o Marcelinovu umorstvu na Siciliji, v. bilj. 12), ali to nije dostatan razlog da se sasvim odbiju njegove vijesti. Kod Priska<sup>25</sup> imamo izravno svjedočanstvo da je Ricimer zavidio Marcelinu na moći. Da li na vojnoj snazi kojom je zapovijedao Marcelin? I Ricimer je to imao na raspolaganju, barem u isto tolikoj mjeri kao i Marcelin, pa je stoga mogao 461. zaskočiti cara Majorijana, kad se ovaj preko Galije vraćao u Italiju, a tako kasnije i Antemija. Moguće je i to da je Ricimer zavidio Marcelinu na njegovoj jakoj floti koja je očito predstavljala Marcelinovu prednost: on je svaki put preuzimao obranu tako velikog otoka kakav je Sicilija, nasuprot jakim pomorskim snagama Vandala, a god. 468. je mogao izvršiti uspješan desant čak na Sardiniju, gotovo isto tako velik i usto i veoma udaljen otok. Ali netom navedena vijest kod Priska ukazuje na to da je Ricimer htio ugrabiti Marcelinu vlast ili čast za koju po izvorima ne znamo. Flota nije mogla biti ono što je Ricimer priželjkivao da »podijeli« s Marcelinom. To je ipak morala biti neka vlast, spojena s čašću, uza sve to što je on, Ricimer, imao najveću čast i moć koja se u ono vrijeme mogla postići. Marcelin čak i kao patricij nije mogao nadvisiti Ricimera, ali takva čast spojena s vojnom snagom (i s flotom), te sa zapovjedničkim položajem (*imperium*) u tako važnim trima ratovima, to je moglo biti ono što je uznemirivalo Ricimera.<sup>26</sup> Stoga, možda ipak valja dozvoliti da se u vijesti kod Damaskina<sup>27</sup> krije neka stvarna službena titula, u riječi *hegemon* (vođa). Za oznaku Marcelinove samostalnosti bila je Damaskinu dovoljna riječ *autodespotes* (samovladar): *autodespotes hegemon*. Formalno, gramatički, riječ *hegemon* bila bi apozicija uz glavni pojam, *autodespotes*, ali ovdje je suprotno: *autodespotes* dobiva adjektivno, sporedno značenje uz riječ *hegemon* kao glavni pojam. Što bi trebalo podrazumijevati pod riječju *hegemon* (v. i bilj. 23 drugi dio), da li jedan anticipirani *magisterium militiae Dalmatiae* Julija Nepota, kako je već sugerirano,<sup>28</sup> ili još i više od toga (patricijat), to je stvar koju se ne može naprečac riješiti nego tek

<sup>25</sup> Prisko (de leg. Rom ad gentes X): »Zbog toga što mu je Ricimer htio ugrabiti vlast« (zapravo: »pridružiti se, podijeliti vlast«).

<sup>26</sup> Značajno je da Marcelin, osim kod Marcelina Komesa i Jordana (tri puta patricij) i kod Hidatija (comes), u tekstovima nikad nema neku titulu.

<sup>27</sup> Damaskinos kod Fotija, cod. 242: »bio je vođa samovladar zemlje Dalmata.«

<sup>28</sup> Ensslin u PWRE, XIV, 1447, 21.

temeljitim revidiranjem izvora i njihova »ponašanja« i izvan teme o kojoj govorimo. To što Marcelin Komes zove Marcelina patricijem, nije samo njegovo osobno gledanje nego to odražava raspoloženje duhova na Istoku i njihov vidni kut gledanja na Marcelina. Za njih je on bio vojskovođa par excellence, a to nisu mogli zamišljati bez autoriteta particija. Da li je taj afektivni patricijat bio i legaliziran, ne znamo, ali se takav patricijat Istoka<sup>28a</sup> smije dozvoliti. Već smo rekli, s pravnog stanovišta gledano, Dalmacija je bila neovisna o Zapadu, a u prijateljskim vezama s Istokom i na tom za nas još »bijelom« polju treba tražiti rješenje. Ricimerova bespomoćnost pred Marcelinom nagoni nas na to. U ovoj prilici zadovoljimo se konstatacijom da ovo pitanje mora još ostati neriješeno.

Ovdje valja spomenuti neobičan podatak o Marcelinu: bio je poganin (v. vijest Marcelina Komesa u bilj. 12). Koliko je poznato, bio je posljednji poganski vojskovođa (PWRE suppl. XII, 684, 44). To se čini sasvim neobično u sredini 5. stoljeća, u jednoj kršćanskoj Saloni, s jednom već tada podignutom velikom katedralom.<sup>29</sup> Bit će da to treba objasniti pripadanjem jednoj staroj aristokratskoj obitelji.<sup>30</sup> Staro se poganstvo najduže održalo u nižim slojevima stanovništva koji su živjeli na zabitnim područjima, a tako i u visokim društvenim krugovima, na jednoj intelektualističkoj liniji.<sup>31</sup>

\*

S Marcelinovom smrću nije Dalmacija prestala biti samostalna. Njegov položaj namjesnika preuzeo je njegov nećak Julije Nepot, sin jedne Marcelinove sestre. Kao i ujak i otac Nepocijan, i on je izabrao vojničko zvanje; kao i Marcelin, i on je uživao naklonost cara Leona, i to, kako se čini, u još većoj mjeri. *Magisterium militum Dalmatiae* (v. bilj. 15a) te čast patricija (PWRE suppl. XII, 677, 33 i 48) svjedoče o nastojanju cara Leona da održi svoj utjecaj u Dalmaciji (koja je morala biti most prema Italiji) i da ga ojača.

Kako je već ranije, u srpnju 472. godine, Antemije bio ubijen i odmah nakon toga, u kolovozu, umro i Ricimer, nagovori Ricimerov nećak i nasljednik Gundobad comes-a domesticorum Glicerija da preuzme carski grimiz (u ožujku 473). Car Leon, koji je i inače bio nezadovoljan situacijom u Italiji i Ricimerovim samovoljnim postavljanjem careva, nije htio priznati Glicerija. Stoga odluči da pošalje iste godine Julija Nepota s vojskom u Italiju da tamo uredi pitanje vlasti. Značajno je da je već ranije, prije svog pothvata u

<sup>28a</sup> Teza je već stara. Na Istoku javljaju se ponekad dva ili čak tri vojna patricija u isto vrijeme. U Justinijanovu kodeksu I, 1 navedena su tri istovremena patricija, Leontije, Foka (!) i Basilides. To je, istina, bilo Justinijanovo vrijeme, ali se pojava može i unatrag projicirati, naime u vrijeme kad je Aspar bio imenovan za patricija. To se i kasnije ponovilo s njegovim sinom Ardaburom.

<sup>29</sup> Tzv. gradska bazilika (basilica urbana) bila je podignuta u početku 5. stoljeća. Druga velika crkva, s križnim tlorisom, koja je s onom prvom tvorila baziliku (basilica geminata), bila po biskupu Honoriju podignuta kasnije, na obratu iz 5. u 6. stolj.

<sup>30</sup> Prokopije I, 6, 7.

<sup>31</sup> Upravo u vrijeme Antemijeve odlaska u Rim tamo je živio i morao pobjeći iz grada poganski filozof Sever. Vratio se nakon Antemijeve dolaska, nadajući se jednom liberalnijem režimu (SEECK o. c. 361). Ima još ovakvih primjera, kod Prokopija, na Istoku. Iako se ne može tvrditi da je u duši bio poganin, ipak je iz njegova pisanja vidljivo da je bio vema liberalan prema poganstvu.

Italiji, Nepot bio postao zetom carske obitelji, jer se oženio nećakinjom carice Verine. Ovo, kao i dobivanje časti patricija (isto tako prije odlaska u Italiju, PWRE suppl. XII, 678, 8) ukazuje na to da je možda već Leon (umro u siječnju 474) računao s time da ne pošalje Nepota samo kao careva zamjenika na Zapadu (opskrbljena vojnom moći i častima — *magister militum patritius*),<sup>32</sup> nego kao cara i suvladara. Zato je Nepot dobio nalog da svrge Glicerija.<sup>33</sup> Tako nešto moglo se povjeriti samo izuzetno povjerljivoj osobi i, kako je rečeno, vjerojatno već unaprijed designiranom suvladaru. Značajno je u ovom pogledu da je Nepot 473. godine molio cara Leona za pravnu pouku i car Leon mu je u lipnju odgovorio jednim zakonom koji je bio adresiran na Nepota. Zakon je tretirao pitanja imovinskog prava, a to znači da je Nepot, osim vojne vlasti, vršio i civilnu upravu.

Nepot je s uspjehom izvršio svoju misiju, zauzeo je Italiju bez otpora i uhvatio Glicerija. U lipnju 474. godine Nepot je po vojsci izvikan za cara. Tom mu je prilikom novi car Zenon,<sup>34</sup> preko svog poslanika Domicijana (PWRE XVI, 2506, 29), poslao carski grimiz.<sup>35</sup> Ovo slanje grimiza moglo je uslijediti tek u Italiji, nakon izvikivanja za cara, kao potvrda cara u Konstantinopolu, a ne ranije u Dalmaciji. Značajno je za Zenonov diplomatski osjećaj (on ga je i kasnije pokazao, za vrijeme i nakon svladavanja Basiliskova ustanka) da je Nepota poslao u Italiju samo kao magistra militum i kao patricija, iako je po svoj prilici već imao namjeru, kao i ranije Leon, da ga postavi za suvladara na Zapadu. Ali Zenon je najprije htio vidjeti s kakvim će uspjehom Nepot izvesti svoj pothvat u Italiji i kako će provesti Glicerijevo svrgnuće. Još je nešto uvjetovalo carev oprez i suzdržano ponašanje: Nepot je u Rimu bio po vojsci izvikan za augusta, što Zenon nije priznao. S druge strane, značajno je kako je Nepot postupio sa svrgnutim Glicerijem: nije ga dao ubiti nego ga poslao za biskupa u Salonu, da ga na taj način učini bezopasnim.<sup>36</sup>

Tako je Nepot 474. imao u posjedu Dalmaciju i Italiju, obje sigurne od barbarskih upada, naročito od Vandala, po mirovnom ugovoru između Leona i Gajzeriha 474. godine. Ali položaj u Galiji bio je težak, zbog poduzetnosti zapadnogotskog kralja Eurika. Osim toga bili su i Burgundi neskloni novom caru (Ricimerov nećak Gudnobad bio je Burgund). Carevi pristalice u Galiji bili su izloženi nepovjerenju, pa čak i progonima. Nepotu ipak uspije da spriječi jedan upad Zapadnih Gota u Italiju (PWRE XVI, 2506, 67), što je svršilo mirom, početkom 475. godine, ali ovaj mir nije mogao svakoga za-

<sup>32</sup> Jedno ranije gledište Ensslina, kasnije izmijenjeno.

<sup>33</sup> Vidi DEMANDT u PWRE suppl. XII, 679, 47, a tako i njegova temeljita objašnjenja ib. 678, 8 i d.

<sup>34</sup> Neobično je da se u znanstvenoj literaturi, u vezi s ovim događajem (po Jordanu, Rom. 338) spominje češće Leon nego Zenon. Vijest kod Jordana, budući da je Leonova smrt uslijedila već ranije (siječnja 474), prema tome je netočna (PWRE suppl. XII, 679).

<sup>35</sup> SEECK o. c. VI, 375. Kronologija tih događaja v. kod Demandta PWRE suppl. XII, 678 i d.

<sup>36</sup> Jedan drugi primjer takvog prisilnog zaređenja je slučaj cara Avita 456, kad je bio potučen od Ricimera (PWRE, II, 2397, 61). Na Istoku je mladi cesar Basiliskos, sin Armatusa (to nije onaj Basiliskos iz pohoda na Vandale), kad je njegov otac bio umoren, bio zaređen, doduše ne za biskupa nego za lektora, pri čemu nije bila potrebna tonzura, ali svakako zaređenje po jednom biskupu (CABROL-LECLERQ, Dictionnaire, s. v. LECTEUR, 2246, II). Basiliskos je kasnije bio biskup Kizika, ali to vjerojatno nije više imalo prisilni karakter.

dovoljiti, jer u zamjenu za Provansu i Narbonensis Sekundu (Nepotova je zasluga što je ove dvije provincije spasio za Rim) morao je žrtvovati zemlju i grad Arverna. Taj je grad s besprimjernim heroizmom izdržao opsadu Zapadnih Gota. Rimski zapovjednik u Galiji Ekdicije bio je iz Arverna i stoga je bio naročito nezadovoljan. Zato ga Nepot opozva u Italiju, jer mu je bio sumnjiv, a na njegovo mjesto poslao Oresta kojega imenova patricijem. Zašto je za jednu tako osjetljivu zadaću izabrao upravo Oresta, nekadašnjeg sekretara Atile, teško je znati. U svakom slučaju, Nepot je učinio pogrešku time što je, da bi izbjegao jednog mogućeg suparnika, sebi izabrao jednog još opasnijeg. Orest je svrgnuo Julija Nepota<sup>37</sup> i ovaj je bio primoran, kao i ranije Glicerije, da bez otpora prepusti vlast svom protivniku, jer vjerojatno nije raspolagao s dovoljnom vojnom silom. Nepot se 28. kolovoza 475. vratio u Dalmaciju. Nakon toga su se događaji neočekivano razvijali, tako da je 31. listopada Orest dao po vojsci izvikati za cara svog sinčića Romula Augusta, poznatog Augustula. Kao osnov za to poslužili su Orestu odnos i s visokim vojnim krugovima Rima. Orest je bio zet komesa Romula u Rimu, po kojem je unuk dobio ime. Ali Julije Nepot nije mirovao u Dalmaciji. On je zatražio pomoć od Bizanta, gdje je Zenon, otac novog cara, dječaka Leona, bio uzurpirao vlast. U međuvremenu je u Italiji opet došlo do izuzetno važne promjene na prijestolju. Ovi su događaji općenito poznati: German Odoakar svrgnuo je dječaka. Veoma je lijepo s njim postupao, ali su Orest i njegov brat Pavao bili uhvaćeni i pogubljeni.

Orestova je nesreća bila u tome što nije bio u stanju riješiti probleme i poteškoće koje su se zadnjih godina bile nagomilale u Italiji. Provincije su za Rim praktično već bile izgubljene: Afrika, Hispanija, Galija, a po svojoj prilici i veliki otoci Sicilija, Sardinija, Korzika. Prihodi od poreza bili su već smiješno mali, tako da više nisu dostajali da se plati obrana carstva, tj. plaćenici. Oni su postavljali zahtjev za zemljom i tražili da se ona podijeli. Orest je kod njih postigao svrgnuće Julija Nepota obećanjem da će Germanima u Italiji podijeliti zemlju (PWRE XVII, 1890), ali je i sam bio svrgnut, jer nije održao to obećanje: provođenje jedne takve mjere bila je veoma teška i mučna zadaća. Osim toga on se još odviše osjećao Rimljaninom. Odoakar je to proveo (u stvari, ovaj proces je već ranije bio započeo Aecije kad je u Italiji naselio čitave gomile barbara). Valja priznati da je pri tome pokazao prilično obzira i takta (PWRE XVII, 1892, 51).

Da li se upravo ovo zbivalo zato što je Germanima, a tako i Odoakru, još i u ovom trenutku raspada imponirala trošna, ali još uvijek veličanstvena zgrada rimskog upravnog aparata i slavna tradicija? Odoakru je očito bilo veoma stalo do toga da koliko je više moguće očuva rimsku tradiciju. I ne samo to. On je na veoma važna upravna mjesta imenovao najvećim dijelom Rimljane (PWRE XVII, 36). Vjerojatno je to bio razlog za nekoliko pobuna njegovih visokih germanskih oficira. Nije ovdje mjesto da ulazimo u pojedinosti, ali bih ipak htio istaći jedan vid te pojave. Odoakru je bilo veoma stalo do toga da svojoj vlasti oduzeme izgled uzurpacije, osobito prema istočnom carstvu, budući da je ovo u onim vremenima za sve vrijedilo kao jedini nastavljivač i nosilac rimske legitimnosti i tradicije. Odoakar je sigur-

---

<sup>37</sup> Je li Nepot poslao Oresta s vojskom preko Alpa pa je to izazvalo negodovanje vojnika zato što su morali napustiti udobnost kasarni u sjevernoj Italiji — vidi u tom pogledu: PWRE XVI, 2508, 66).

no poznavao težnje obaju istočnih careva u ovom pogledu. Jedna je pojava veoma značajna za to: on se nije nikad proglasio carem Zapada, on se zadovoljio samo naslovom kralja Germana. Vacantia sedis koja je nastala nakon odstupa Julija Nepota, odnosno nakon svrgnuća Romula Augustula ostala je trajna (PWRE XVII, 1891). Kad je Odoakar proveo svoj državni udar, bilo mu je stalo do toga da se sporazumi sa senatom u Rimu (PWRE XVII, 1890, 56). A senat je, iako zbunjen razvojem događaja, pokazivao mnogo obzira prema Odoakrovu dohrohotnom stavu. Odmah u rujnu 476. potaknuo je Odoakar senat da pošalje svoja dva člana u Konstantinopol (a u isto vrijeme i sam je poslao svoje ljude) da bi razvidjeli mogućnost za slanje jednog regularnog poslanstva. Ovakvo je poslanstvo zaista uslijedilo 477. (PWRE XVII, 1891). Zastupnici senata su izjavili da tobože dolaze od strane Romula Augustula koji da je Odoakra postavio za namjesnika i glavnog zapovjednika za Zapad, a sam se odrekao prijestolja. Izaslanici su zatražili za Odoakra čast patricija i ovlaštenje za vršenje vlasti u Italiji. Oni su obrazložili svoju molbu izjavom da je jedan august u Bizantu dostatan za čitavo carstvo (PWRE XVII, 1891).<sup>38</sup> U znak toga izaslanici su predali tom prilikom caru Zenonu carske insignije Zapada (grimiz i dijadem).<sup>39</sup>

Car Zenon je svakod od poslanstva dao zaseban dogovor. Izaslanicima senata je najprije prebacio umorstvo cara Antemija i protjerivanje Julija Nepota (PWRE XVII, 1891). Tada reče, prelazeći preko Romula Augustula, koji nikad nije bio priznat od Bizanta, da je Julije Nepot, koji živi u Dalmaciji, zakoniti car Zapada i stoga je ovlašten da Odoakru priznaje čast patricija. A Odoakrovim poslanicima reče da Odoakar mora priznati Julija Nepota, koji će mu tada dati željenu čast. Zenon je prema Odoakru uopće bio veoma susretljiv i već ga je u pismu titulirao kao patricija i obećao, ukoliko mu Julije Nepot ne iziđe ususret, da će ga on sam imenovati patricijem.

U isto vrijeme kao i Odoakar poslao je i Julije Nepot poslanike u Konstantinopol, s molbom da mu se omogući povratak u Italiju (PWRE XVI, 2509). Car je uzvratio poslanstvo, tj. poslao je Juliju Nepotu poslanstvo. Ali carev je odgovor bio prilično neodređen. Obećao je Juliju Nepotu svoju potporu i izrazio sućut, ali to se ograničilo samo na riječi. Zašto se Zenon u ovoj prilici držao tako suzdržano? Vjerojatno zato što nije imao mogućnosti za intervenciju na Zapadu.<sup>40</sup> Da on zapravo nije imao namjeru da Nepota sasvim ostavi na cjedilu, pokazuje činjenica što se u pregovorima s Teoderihom 479. g. ovaj ponudio, ukoliko to car bude želio, da će Julija Nepota odvesti kao cara u Italiju (PWRE XVI, 2510, 19; X A, 174). Ovakva se ponuda može samo tako objasniti da je Zenon imao namjeru da Nepota instalira kao cara, pa je to bilo poznato na dvoru ili još i dalje. Ali pregovori su bili prekinuti jer se Zenon odlučio da nastavi rat s Teoderihom. Zenon bi kasnije bio vjerojatno našao sredstva da provede svoju namjeru, da Julije Nepot nije bio umoren, 9. maja 480. (PWRE XVI, 2510,

---

<sup>38</sup> Kako je već kazano, Odoakar se praktično zadovoljio kraljevskom titulom, kako je to bilo uobičajeno kod Germana — v. ENSSLIN, Zu den Grundlagen des Odoakers Herrschaft, Vjesnik hrvatskog arheološkog društva, Zagreb 1940, 386 (= Serta Hoffleriana) — ali Zenon nije ni to htio priznati.

<sup>39</sup> Anonymus Valesianus, XII, 64: »...i sve znakove iz palače (carske) koje je Odoakar bio poslao u Konstantinopol...«

<sup>40</sup> Drukčije u PWRE XVII, 1891, 26.

29; VII, 68, 20).<sup>41</sup> Ubili su ga dva njegova vlastita oficira, komesi Viator i Ovida.<sup>42</sup>

Tek tada je krenuo Odoakar i sa svojim trupama umarširao u Dalmaciju, da osveti smrt zapadnog rimskog cara. Urotnici su pružili žestok otpor. Viator je pao u borbi u listopadu 480, a Ovida tek 28. studenog 482.

Ovi podaci izazivaju. Ime Viator ne pruža nikakve sugestije da bismo naslutili nacionalnost tog čovjeka,<sup>43</sup> ali Ovidino ime je izrazito gotsko (PWRE XVIII, 1907). Iz toga treba izvući zaključak da Got Ovida, kao visoki oficir, nije mogao biti sam, tj. bez svojih suplemenika, u službi u Dioklecijanovoj palači kraj Salone. Careva palača, koja je u ono vrijeme bila iznimno jaka tvrđava (općenito se uzima da nije bila osvojena od Avara kad su ovi zauzeli Salonu), morala je imati vojnu posadu. Ovidina prisutnost u palači ukazuje na to da se ova posada sastojala od Germana, u čemu nema ničeg neobičnog ako imamo u vidu već tradicionalnu prisutnost germanskih plaćenika u Italiji,<sup>44</sup> a isto tako i na Istoku. Već smo vidjeli da se Marcelinova vojska s kojom je 461. godine pošao na Siciliju sastojala najvećim dijelom od Huna. Upravitelj jedne provincije kakva je bila Dalmacija i u isto vrijeme i sam vojskovođa, Marcelin je sigurno imao neku vojsku koja se mogla sastojati i od Huna.<sup>44a</sup> Naravno, u odnosu na ekspediciju 461. moglo bi se postaviti pitanje da li je on sam mogao za takav pothvat sakupiti tako znatnu vojsku.<sup>45</sup> Kasnije, kao car u Italiji 474—475, vjerojatno je da je Julije Nepot ima u svojoj vojsci isključivo germanske plaćenike. Dva komita (*comites*) Ala i Sindila, koji su 475. godine potukli jedan dio zapadnogotske vojske pod zapovjedništvom Vincencija bili su Germani (PWRE XIV, 2507, 17). Mora da je u vojsci koju je Nepot povjerio Orestu i htio poslati u Galiju (ipak oprez, v. bilj. 37) nastalo neraspoloženje zbog činjenice što je već po drugi put za vojskovođu bio imenovan jedan Rimljanin (PWRE XVI, 2509).<sup>46</sup>

Valja pretpostaviti i to da vojna posada u Dioklecijanovoj palači nije bila mala ni beznačajna.<sup>47</sup> Dva tako visoka oficira, Viator i Ovida, kojima se

---

<sup>41</sup> Marcelin Komes (Chron. min. II 92): »480. Pod ovim konzulima bi Nepot, kojega je ranije Orest bio lišio vlasti, ubijen u svojoj palači nedaleko Salone, po zavjeri svojih komita Viatora i Ovide.«

<sup>42</sup> Anonimni analist (Chron. min. I 311, 625): »480. Nepot ... poginu proboden nenadanim udarcima od svojih ljudi, deset dana prije julskih Kalenda (= 10. svibnja).«

<sup>43</sup> Smjelo bi se doduše uzeti da nije bio German, budući da nema znaka da su Germani u rimskoj službi mijenjali ime (ENSSLIN, v. u bilj. 32, 388). Ni ime njegova oca Tutulusa nije germansko. Ali s druge strane ime Viator djeluje kao nadimak, a tako i ime njegova oca Tutulusa. To dozvoljava zaključak da nam porijeklo oca i sina ostaje nepoznato.

<sup>44</sup> ENSSLIN o. c. (v. bilj. 38) 387.

<sup>44a</sup> Kad je Alarih 409. nakon opsade Rima krenuo prema Raveni, pozvao je car Honorije Hune u pomoć (Zosimus VI 8), jednako kao i kasnije zarobljeni Ardabur iz Ravene (SEECK o. c. VI 90).

<sup>45</sup> B. SARIA, PWRE suppl. VIII, 29, smatra da je Marcelin Hune doveo iz Dalmacije.

<sup>46</sup> Vidi također SEECK o. c. VI 379.

<sup>47</sup> Ne upuštam se u pitanje je li raspoloživi prostor u Dioklecijanovoj palači mogao dostajati za veći broj vojske. Moguća su neka naslućivanja, a i obližnja Salona smije se uzeti u obzir.

na jednom mjestu pridaje titula *comes* (v. bilj. 15a) (PWRE XVIII, 1907; VIII, A 2, 1940), zahtijevaju da pretpostavimo znatniji broj vojske. Koliki, ne možemo znati, ali ipak jedan mali *tertium comparationis*: dva netom spomenuta komita Ala i Sindila zapovijedali su vojskom koja je mogla potući znatnu snagu Zapadnih Gota.

Ova pretpostavka dobiva nešto čvršće obrise ako se sjetimo datuma kad su dva urotnika, svaki u svoje vrijeme, našli smrt. Viator je pao čitavih šest mjeseci nakon careva umorstva, a Ovida ni više ni manje nego dvije i pol godine (PWRE XVII, 1893). S kakvim su se snagama mogli tako dugo održati? Mora se uzeti da je Odoakar došao sa znatnom vojskom u Dalmaciju, jer mu je moralo biti veoma stalo do toga da što prije slomi otpor dvojice urotnika, u prvom redu radi odnosa prema Istoku gdje je morao nastupiti sa što manje poteškoća u vlastitoj zemlji. Pa ipak, Ovidin je otpor bio žestok. U jednoj anonimnoj kronici stoji da je on pružao otpor s jednom vojskom,<sup>48</sup> što je i inače u samoj prirodi stvari. Ovoj vijesti odgovara na istom mjestu paralelna vijest po kojoj je Ovida bio najprije uhvaćen i onda pogubljen.<sup>49</sup> Nije dakle pao u boju — bit će prije da je bio zarobljen kod neke opsade, na što upućuje vremensko trajanje od dvije i pol godine. Nažalost, ne može se nagađati gdje je bila pozornica ovih događaja.

Kod Malha Sofiste<sup>50</sup> nalazi se podatak da je do Nepotova umorstva došlo po spletkama Glicerija. Ali prema takvoj vijesti valja biti oprezan.<sup>51</sup> Sasvim je moguće da je Glicerije intrigirao protiv Nepota, ali je malo vjerojatno da je to bio glavni ili jedan od glavnih poticaja za urotnike. Nema sumnje da su oni imali neku svoju a ne Gliceriju računicu, što je u prvom redu jasno iz činjenice da je Ovida mogao pružiti tako dug otpor. B. Saria je s pravom naslutio (v. bilj. 51) da je to morala biti u prvom redu vojnička urota.<sup>52</sup> To proizlazi i iz teksta Marcelina Komesa (v. bilj. 41), Budući da je Ovida vjerojatno bio Arijanac, tj. pristaša Arijeva krivovjerja, teško je zamisliti povezanost između Glicerija i urotnika ako imamo pred očima mržnju koja je vladala između dviju vjeroispovijedi i kako su strogo pripadnici nižeg klera bili čak i tjelesno kažnjavani ako bi počinili ma i samo mali prestup protiv zabrane da imaju bilo kakve dodire s Arijancima. S druge strane nije jasno kakvu bi korist Glicerije bio imao od Nepotove smrti, osim ako izuzmemo općenitu ljudsku težnju da se čovjek osveti svom neprijatelju. Glicerije je već bio biskup, doduše protiv volje, ali bio je već posvećen i mora biti da je već bio primio tonzuru, što je uvijek bila veoma svečana javna ceremonija koju je morao obaviti jedan drugi biskup.<sup>53</sup> On se na ovaj način odrekao svjetovnog života i bio posvećen nebu, a tonzura je morala ostati trajna kroz čitav život. Posveta s tonzurom bila je u onim vre-

---

<sup>48</sup> Anonimna kronika (Chron. min. I 313, 630): »godine 482. kralj Odoakar pođe u Dalmaciju, a kad mu se s vojskom pokušao oprijeti Ovida, bude od Odoakara poražen i poginu pet dana prije decembarskih Ida (= 28. studenoga). Svladavši i ubivši Ovidu Odoakar je nadaleko proširio ratovima i oružjem svoju kraljevstvo.«

<sup>49</sup> Isto mjesto: »Kralj Odoakar ratujući u Dalmaciji zarobi i ubije Ovidu.«

<sup>50</sup> Kod Fotija (Bibliothèque) I 78.

<sup>51</sup> B. SARIA 1. c. (v. ovdje bilj. 39) 30, malo vjeruje ovoj vijesti — prvi i jedini od povjesničara, koliko mi je poznato.

<sup>52</sup> B. Saria nije iznio razloge za svoje mišljenje, ali naslućujem da su oni grosso modo isti ili slični ovima koji su ovdje prikazani.

<sup>53</sup> Glicerije je bio zaređen u Portusu kod Rima, odmah nakon svrgnuća.

menima obvezatna za jednog biskupa.<sup>54</sup> I u Glicerijevu slučaju to ga je moralo u očima drugih zauvijek onemogućiti u bilo kakvim svjetovnim težnjama.<sup>55</sup> Inače bi Odoakar nastupio i protiv Glicerija s nekom kaznom, kao što je to učinio protiv Ovide (u ovom slučaju čak sa smrtnom kaznom). Ali ne postoji neka vijest o tome.

Ne može se uzeti da se otpor Viatora i Ovide ograničio samo na Dioklecijanovu palaču, pa čak niti na Salonu. One vjerojatno ne bi bile izdržale dvoipogodišnju opsadu. U svakom slučaju, smije se prihvatiti barem ovo: snage na koje se oslanjao otpor morali su biti germanski plaćenici. Bilo bi naime teško povjerovati da bi se bilo tko drugi osim Germana bio izložio tako teškom i istodobno tako beznađnom otporu zbog nekog njima stranog čovjeka. Osim toga, bez podrške germanskih plaćenika ne bi se Viator i Ovida bili mogli upustiti u jednu takvu pustolovinu. Za kojim su ciljevima oni ili germanski plaćenici mogli ići, teško je i beskorisno nagađati. U svakom slučaju, valja Glicerijevu krivnju u smrti Julija Nepota ili sasvim isključiti ili svesti na pravu mjeru.

Nakon svega što je izloženo nameće se zaključak da je zadnji zakoniti car zapadnog rimskog carstva bio Julije Nepot.<sup>56</sup> Orestov državni udar je bio uzurpacija koju Bizant nije nikad priznao. Ovaj općeniti zaključak mogu podržati neki podaci na koje je već ukazano. Prema gledanju dvora u Konstantinopolu, koje je bilo mjerodavno i za Rimljane na Zapadu, Julije Nepot je bio zakoniti car. To je bilo potvrđeno 474. godine kod postavljanja Julija Nepota na carski prijestol i slanjem grimiza (v. tekst uz bilj. 35). Prema tome Odoakar nije 476. svrgnuo zakonitog cara nego, pod grimiznim plaštem dječaka, u stvari jednog uzurpatora, njegova oca Oresta. Već je kazano da je svrgnućem Romula Augustula nastala vacantia sedis koja je ostala trajna.<sup>57</sup> Da li je Odoakar poslušao Zenonov savjet i priznao Julija Nepota kao zakonitog cara — iako on tako nešto nije nikad deklarirao (nije se obratio na Julija Nepota za patricijsku čast) — ili je vacantia sedis bila samo stvar osobnog komoditeta, da ne bi morao trpjeti uza se nekog cara-sjenu.<sup>58</sup> To je pitanje na koje se vjerojatno može dvojako, dakle s dvostrukom potvrdom, odgovoriti. Odoakar se nalazio u takvom položaju u kojem se nije mogao odvažiti da ne poslušaa carev savjet. Temelji njegove vlasti bili su neodređeni. U Italiji je on bio samo kralj Germana i on je bio svijestan toga da to u očima Rimljana ne znači upravo ništa.<sup>59</sup> Zato mu je hitno bila potrebna

<sup>54</sup> To proizlazi iz tada veoma uobičajenog tituliranja jednog biskupa »vaša kruno« (corona vestra), a to se ne smije shvatiti možda metaforički nego doslovno (corona je bila jedan oblik tonzure na Zapadu) — vidi CABROL-LECLERO Dictionnaire d. ant. chret. s. v. TONSURE, gdje se nalaze brojni primjeri za 4. 5. i 6. stolj.

<sup>55</sup> Slično, samo na jednoj sasvim drugoj pojmovnoj osnovi, na Istoku je tjelesno sakaćenje priječilo nošenje i vršenje carske časti i vlasti pa se stoga to tamo često provodilo. Značajno je da je čak i Ricimeru tonzura bila dovoljna da učini bezopasnim svrgnutog Avita.

<sup>56</sup> Ovakvo je stanovište u posljednje vrijeme već poneki put izneseno, npr. u PWRE suppl. XII, 683, 47; ib. X A, 165, 63.

<sup>57</sup> Doduše, Odoakar je kasnije bio primoran da svog sina Thelu uzdigne na carski prijestol, da bi se zaštitio od Teoderiha, ali to je bila samo privremena stvar, bez većeg značenja (ENSSLIN o. c. — v. ovdje bilj. 32 — 388).

<sup>58</sup> ENSSLIN ib. 59.

<sup>59</sup> Stoga slanje vladarskih znakova u Konstantinopol (Cassiodorus Chron. — Chron. min. II 158, 1303, vidi ovdje bilj 33) kao nečega što je njemu bilo nepotrebno.



titula patricija. S druge strane, njegova je vojska pružala šaroliku sliku ma lih germanskih plemena (on sam bio je Skirac) koja su se sva nalazila u rimskoj plaćeničkoj službi i nisu predstavljala u nacionalnom smislu jedinstven narod kako su nešto kasnije bili Teoderihovi Istočni Goti.<sup>60</sup> Stoga je Odoakar morao prema Zenonu veoma oprezno i obzirno nastupiti, kao što se i Zenon sa svoje strane, suočen s činjenicom svršenog čina Odoakrove vlasti u Italiji, osjećao veoma vezan i nije mogao za Julija Nepota ništa drugo uložiti osim izjava.

Kako je kazano, nema nikakva dokaza da je Odoakar priznao Nepotovu zakonitost, ali valja reći da je on to, iz upravo navedenih razloga, prešutno učinio. To se mora zaključiti iz već navedene činjenice da se sve do Nepotove smrti suzdržao da zauzme Dalmaciju, ali da je on taj korak odmah učinio čim je saznao za Nepotovo umorstvo.

Historiografija je uzela godinu propasti zapadnog rimskog carstva, 476, kao vremensku granicu između dva velika razdoblja svjetske povijesti, između starog i srednjeg vijeka. Ali ako bismo htjeli kraj zapadnog rimskog carstva povezati sa svrgnućem zadnjeg zakonitog cara, onda bismo morali izabrati ili godinu 475, godinu abdikacije Julija Nepota u Italiji, ili godinu njegove smrti, 480. S tradicionalnom 476. godinom oslanja se vremenska granica na realnost događaja, na nastupanje barbarskih, germanskih naroda u samostalnoj ulozi na pozornici povijesti. U drugom bi slučaju bila priznata legitimnost Julija Nepota. Naime, on se nije nikad odrekao svoje carske časti i nije bio postao tek pretendent bez zemlje, budući da je vladao u jednoj još uvijek znatnoj provinciji, jedinjoj koja je bila preostala od nekadašnjeg zapadnog carstva i prema tome jedinjoj provinciji u kojoj nije nastalo neko barbarsko kraljevstvo.<sup>61</sup> Njegova je carska čast bila na Istoku priznata sve do njegove smrti. Pravni aspekt ove stvari bi prema tome sam za sebe opravdao priznanje godine 480. U historiografiji se do sada već nekoliko puta pojavio prigovor protiv godine 476. kao godine svrgnuća jed-

---

<sup>60</sup> L. M. HARTMANN, *Geschichte Italiens im Mittelalter*, I (1897), 55.

<sup>61</sup> Nije na mjestu mišljenje da se Nepot morao boriti za svoju vlast u Dalmaciji (PWRE XVI, 1893, 11; ib. A, 178, 33). Ovakvo se mišljenje očito temelji na vijesti kod kroničara (Chron. min. I 311 — 625): »god. 480. Nepot, dok je u Dalmaciji nastojao učvrstiti vlast svoje carske časti, bi ubijen od svojih ljudi.« Ali navod »u Dalmaciji« ne označava pozornica borbe nego naprosto Nepotovo sjelo, budući da na istom mjestu (311, 625) nalazimo drugu, paralelnu vijest: »car Nepot, dok je u Dalmaciji vladao i nastojao da učvrsti vlast preuzete časti, poginu proboden nenadanim udarcima od svojih ljudi, deset dana prije julskih Kalenda.« I još jedna paralelna vijest (ib. 309): (godine 475) »a on (tj. Nepot) pobježe brodom u Dalmaciju pet dana prije septembarskih Kalenda i tu je pet godina, obećavajući da će sigurno ostvariti nadu (vlasti), vladao Dalmaticima.«

U ovoj prilici može se opet istaknuti ono što je već kod Marcelina spomenuto, naime da se službeno sjedište obojice vjerojatno nalazilo u Salonu. U pogledu Nepota v. mjesto kod Amijana Marcelina VII 36: »Nepot ukrcavši se u lađu pobježe u Salonu.« Ovo mjesto doduše ne obvezuje (Salona je kod stranaca, razumljivo, morala biti uobičajena oznaka za mnogo šire područje), ali je ipak značajno. Uspor. Dioklecijanov odgovor njegovim nasljednicima g. 308. u Carnuntumu (Sex. Aurelius Victor, *Epitome* 39, 5. 6): »Kad biste u Salonu mogli vidjeti moj kupus itd.« On je svoj povrtnjak sigurno imao kraj palače i nije morao ići u Salonu. Nepot je vladao u zemlji, a Salona je bila već stari centar provincije, iako je on stanovao u palači gdje je i umoren.

nog cara-sjene iza kojega se krio uzurpator. Ali bilo je i glasova opravdanja.<sup>62</sup> Međutim, kako je već kazano, u naše se vrijeme sve više javljaju glasovi koji ističu legitimitet Julija Nepota kao cara. Samo, godine 476. nalazi se u svim knjigama svijeta i ova okolnost ušteduje trud jedne naknadne diskusije.

Prihvaćeno za tisak 26. lipnja 1985

## Zusammenfassung

### DIE »DALMATINISCHE« DYNASTIE UND DER ZERFALL DES WESTRÖMISCHEN REICHES

Mladen Nikolanci

*Der Autor M. Nikolanci gibt in seinem Beitrag die Beschreibung der Umstände, die zur Ernennung des Marcellinus zum Verwalter von Dalmatien führten sowie seiner Tätigkeit bis zu seinem gewaltsamen Tod im Jahr 468 auf Sizilien.*

*Auch nach dem Tod von Marcellinus behielt Dalmatien seine Unabhängigkeit, die Verwaltung über Dalmatien übernahm aber Julius Nepos, ein Neffe des Marcellinus, der im Jahr 474 Kaiser des Weströmischen Reiches wurde und über Italien und Dalmatien herrschte. Im Jahr 475 jedoch wurde Julius Nepos von Orestes gestürzt und kehrte im Jahr 475 nach Dalmatien zurück.*

*Orestes ernannte nun sein Söhnchen Romulus Augustulus zum Kaiser, Romulus Augustulus wurde seinerseits 476 von Odoaker gestürzt.*

*Julius Nepos hatte es nun vor, über Byzanz nach Italien zurückzukehren, wurde indessen im Jahr 480 ermordet. Um seinen Tod zu rächen, kam Odoaker nach Dalmatien.*

*Julius Nepos sei als der letzte legitime Kaiser des Weströmischen Reiches anzusehen, schlussfolgert der Autor anhand der geschilderten geschichtlichen Ereignisse. Daher bedeute das Jahr 475 jene historische Grenzlinie, die als das Datum des Zerfalls des Weströmischen Reiches zu gelten habe. Das Jahr 480, als Julius Nepos ermordet wurde, könnte ebenso als Datum des Zerfalls des Weströmischen Reiches festgelegt werden.*

---

<sup>62</sup> Npr. SEECK o. c. VI 380. Vidi: John P. C. Kent, Julius Nepos and the fall of the Western Empire, Corolla memoriae Erich Swoboda dedicata = Römische Forschungen in Niederösterreich Bd V, Graz-Köln, 146—150 i tab. IX.

SVEUČILISTE U ZAGREBU — INSTITUT ZA HRVATSKU POVIJEST

INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY  
ИНСТИТУТ ХОРВАТСКОЙ ИСТОРИИ

# RADOVI

VOL. 18

ZAGREB

---

1985.

Izdavač: Sveučilište u Zagrebu — Centar za povijesne znanosti  
Odjel za hrvatsku povijest

UREDNIČKI ODBOR

Branka BOBAN, Zagreb, Mirjana GROSS, Zagreb, Josip LUČIĆ, Zagreb, Marijan MATICKA, Zagreb, Ivan OČAK, Zagreb, Tomislav RAUKAR, Zagreb, Petar STRČIĆ, Zagreb

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Josip LUČIĆ, Zagreb

Adresa uredništva: Centar za povijesne znanosti — Odjel za hrvatsku povijest,  
Zagreb, Krčka 1

Časopis izlazi jednom godišnje

Cijena ovog broja iznosi 600 din

Izdavanje časopisa sufinancira Samoupravna interesna zajednica za znanstveni rad SR Hrvatske - VII.

Rješenjem Republičkog komiteta za prosvjetu, kulturu, fizičku i tehničku kulturu SR Hrvatske br. 6859/1 od 5. X. 1982. časopis »Radovi« oslobođeni su plaćanja poreza na promet proizvoda.

Časopis je registriran u Republičkom komitetu za informiranje SR Hrvatske pod br. UP-547/2 — 84 — 1984.

## RADOVI 18

Za izdavača  
Prof. dr *Josip Adamček*

Lektor  
*Ivan Tolj*

Korektor i tehnički urednik  
*Franjo Čuješ*

---

### SURADNICI U OVOM BROJU

AGIČIĆ Damir, student, Filozofski fakultet Zagreb  
BOBAN mr Branka, Centar za povijesne znanosti Sveučilišta, Krčka 1 Zagreb  
BOBAN dr Ljubo, Filozofski fakultet Zagreb  
BUDAK mr Neven, Filozofski fakultet Zagreb  
BUŽIĆ-BOŽANČIĆ dr Danica, Poljana kralja Tomislava 3, Split  
ĐURIĆ Vesna, student, Filozofski fakultet Zagreb  
FILIPOVIĆ Klara, Šestinski vijenac 22, Zagreb  
GOLDSTEIN mr Ivo, Filozofski fakultet Zagreb  
GROSS dr Mirjana, Britanski trg 12, Zagreb  
KARDUM mr Livia, Fakultet političkih nauka Zagreb  
KLOPČIĆ Franc, Linhartova 62, Ljubljana  
KUDELIĆ Zlatko, Turinina 4, Zagreb  
LUČIĆ dr Josip, Centar za povijesne znanosti Sveučilišta, Krčka 1 Zagreb  
MIJATOVIĆ Anđelko, P. Togliatija 12, Susjedgrad, Zagreb  
MIROŠEVIĆ mr Franko, Zavod za prosvjetno-pedagošku službu SRH, Zagreb  
NIKOLANCI Mladen, B. Ivanovića 10, Split  
OČAK dr Ivan, Centar za povijesne znanosti Sveučilišta Krčka 1, Zagreb  
PAVLIČEVIĆ dr Dragutin, Centar za povijesne znanosti Sveučilišta, Krčka 1, Zagreb  
PEKIĆ mr Milenko, Naučna biblioteka, Zadar  
PERIČIĆ dr Šime, Zavod JAZU, Obala oktobarske revolucije 8, Zadar  
PRELENDER Ivica, Iza Roka 1, Dubrovnik  
STANČIĆ dr Nikša, Filozofski fakultet Zagreb  
STRČIĆ dr Mirjana, Kumičićeva 42, Rijeka  
STRČIĆ Petar, Arhiv Hrvatske, Zagreb  
STUBLIĆ Zlatko, Vlašićka 12, Zagreb  
ŠANTEK Darko, Trnac 29, Zagreb  
ŠVAB mr Mladen, Leksikografski zavod »Miroslav Krleža«, Zagreb  
TARADŽIĆ Branka, student, Filozofski fakultet Zagreb  
VRANJEŠ-SOLJAN mr Božena, Centar za povijesne znanosti Sveučilišta Krčka 1 Zagreb  
ZORIĆ Damir, Salopekova 18, Zagreb